

I. Hányan dolgoztak egy (festő- vagy szobrász-) műhelyben?

1. Magyarországon nem maradtak fenn írott források ezzel a kérdéssel kapcsolatban; a művekre vagyunk utalva. – A magyarországi emléanyagban a kérdés csak Pál mester kapcsán merült fel élesen, az oeuvre „ideális” méretének kérdéseként. – Kampis (és az előtte írók) attribúciói nagyrészt személyekben, nem műhelyekben gondolkodtak. – Később (pl. Radocsaynál) a „műhelymunka” kifejezés egyfajta alacsonyabb rangú attribúciót jelölt; élesen elválasztható a „saját kezű” művektől.

2. Újabban nagyobb figyelem irányult a sok munkatársat alkalmazó, nagy termelékenységű műhelyekre. – A jelenséget elsőként Nikolaus Weckmann példáján vizsgálták szisztematikusan; az ő esetében csak a művek tanúskodnak róla. – Később Riemenschneider példája vált paradigmaticussá; az ő esetében vannak írott források is (tanoncok listája); a műhely „életrajza” egyúttal partikuláris körülményeknek is megfeleltethető: R. politikai karrierje. – Pál mester esetében is ez a modell tűnik használhatónak.

Meisterwerke massenhaft. Die Bildhauerwerkstatt des Niklaus Weckmann und die Malerei in Ulm um 1500 (kiáll. kat., Stuttgart, Württembergisches Landesmuseum), szerk. Weilandt, Gerhard, Ulm 1993

Kalden, Iris: *Tilman Riemenschneider – Werkstattleiter in Würzburg*, Ammersbek bei Hamburg 1990

Tilman Riemenschneider. Werke seiner Blütezeit (kiáll. kat., Würzburg, Mainfränkisches Museum), szerk. Lichte, Claudia, Regensburg 2004

Fajt, Jiří – Roller, Stefan: *Majster Pavol z Levoče*, in: *Dejiny slovenského výtvarného umenia – Gotika*, szerk. Buran, Dušan, Bratislava 2003, 429–461.

Végh, János: *Überlegungen zu neueren Forschungen über Meister Paul von Leutschau*. In: *Wokół Wita Stwosza. Materiały ...*, szerk. Organisty, Adam, Kraków 2006, 284–293.

3. Pál mester műhelye környezetében kivételes vagy tipikus volt-e? – A leibici Szent Borbála- és Magdolna-oltár példája. – A leibici Szent Anna-oltár példája.

Endrődi Gábor: *A leibici Szent Borbála- és Magdolna-oltár*, in: *Művészettörténeti Értesítő* 52 (2003), 247–261.

II. Mennyi ideig volt tevékeny egy műhely? Hol húzódik a mester és az önállóvá váló, műhelyt alapító tanítvány tevékenysége közötti határ? – Ezeket a kérdéseket is különösen élesen veti fel a „Szent Anna-oltárok mesterének” problémája. – Weckmann vagy Riemenschneider esetében sincsenek eszközeink a megválaszolására. – Magyarországon már artikulálni is szinte csak Pál mester példáján tudjuk.

III. Meddig terjedt egy műhely piackörzete?

1. Kampis óta a kérdéssel kapcsolatos nézetek a besztercebányai Szent Borbála-oltár attribúciójában ütköznek meg.

2. A besztercebányai plébániatemplom szobrászi dísze egyébként is tanulságos a helyi produkció és az import viszonyával kapcsolatban. – A figurális kőfaragványokon dolgozó két műhely megoszlása.

Endrődi, Gábor: *Große Kunst „aus Hass und Neid”. Überlegungen zu Bauarbeiten und zur Ausstattung der Neusohler Pfarrkirche um 1500*, in: *Acta Historiae Artium* 47 (2006), 37–78.